

Arthur Sutherland Neill pedagógiai koncepciójának és summerhill-i iskolájának recepciója a neveléstudományi irodalomban és sajtóban

Arthur Sutherland Neill pedagógiai koncepciója és summerhill-i iskolája

Arthur Sutherland Neill a klasszikus reformpedagógia képviselői között az egyik legvitatottabb személyiség, ami pedagógiai koncepciójának, illetve annak gyakorlati megvalósításának, azaz summerhill-i iskolájának egyaránt köszönhető. Gyakran kerül szóba nyilvános vitákon, ahol leginkább a három „S”- „Sex, Swearing and Smoking” –témája képezi a viták tárgyát (Hunger 2004:1). A neveléstudományi irodalomban, illetve a sajtóban Summerhillről megjelent írásokban is megfigyelhető egyfajta sarkított viszonyulás a koncepcióhoz és az iskolához: vagy elragadtatással beszélnek róla vagy negatívumait és egyedi vonásait hangsúlyozva kritizálják.

Neill pedagógiai koncepciójának és summerhill-i iskolájának recepciója a magyar nyelvű neveléstudományi irodalomban és sajtóban

A magyar nyelvű neveléstudományi irodalomban a és sajtóban Neill pedagógiai koncepciója és iskolája a kevésbé tárgyalt és kutatott reformpedagógiai koncepciók közé tartozik, ami nagymértékben befolyásolja ismertségét a neveléstudománnyal foglalkozó szakemberek és a pedagógusok körében is.

Fóti Péter magyar nyelvű publikációi Summerhillről

Fóti Péter Summerhill egyik lelkes rajongója, aki magyar nyelven publikál, előadásokat tart és rádióbeszélgetéseken vesz részt, ahol a szabad iskolák, és ezek között első sorban Summerhill a téma. Foglalkozását tekintve villamosmérnök, de az egyetemei tanulmányai alatt hallgatott pedagógiai tárgyakat is és dolgozott az Országos Pedagógiai Központban is. Jelenleg Ausztriában él és szabad idejében foglalkozik alternatív pedagógiai mozgalmakkal, (Forrás: Fóti Péter Névjegy <http://tt.aula.info.hu/issue.php?person=26>) írásait ezért nem sorolom kifejezetten a neveléstudományi szakirodalomhoz.

Neill: *Summerhill. A pedagógia csendes forradalma* c. könyvének magyar nyelvű kiadása után megjelent publikációiban (*Summerhillről magyarul* = Tani-tani 2004/2005 4. szám 75–87. o.; *Tanítás és tanulás* = Tani-tani 2005/2006 3. szám 28–37. o.), rádióbeszélgetésben (*Summerhill és A.S. Neill* - Kossuth Rádió: Iskolapéllda 2005. január) és előadásában (*Közvetlen demokrácia és autonómia az angliai Summerhill iskolában* Dunakeszi, 2007. november 21.) Fóti elragadtatással beszél Summerhillről és Neill pedagógiai koncepciójáról; saját bevallása szerint is Summerhill az ő kedves iskolája és szerelme, saját gyermekét is oda íratná, ha nem Angliában lenne (Fóti 2006:15–42). Elragadtatását tükrözi az is, hogy kritikai észrevétellel nem él sem a koncepciót, sem pedig az iskolát illetően.

Neill koncepcióját és Summerhill-t tárgyaló írásaiban gyakran találkozhatunk olyan ki-

fejezésekkel mint „Neill, mint radikális nevelélméleti teoretikus”, Neill szerint szabadság szabadoság nélkül forradalmi koncepció”, „...iskolák nem mennek el radikalitásban Summerhillig” (Fóti 2005/2006:28–37) és véleménye szerint „Neill különbözik a többi reformpedagógustól is, mert nem csak a tanítást, hanem az egész iskolát akarja megreformálni” (Fóti 2005). Fontos kiemelni, hogy Neill gyermekkori szexualitásról és önkielégítésről vallott nézeteit nem érinti írásaiban.

Majzik Valéria: Summerhill – mit kezdünk vele?

Majzik Valéria: *Summerhill – Mit kezdünk vele?* című tanulmánya Neill Summerhill. A pedagógiai csendes forradalma c. könyvének magyarországi kiadása (2005) előtt nyolc évvel jelent meg az Iskolakultúrában. Már maga a cím is „Summerhill – mit kezdünk vele?” egyfajta tanácsalanságról árulkodik: nehezen található Summerhill helye a reformpedagógiai koncepciók sorában, egyediségének és radikalitásának köszönhetően kevésbé sorolható be a megszokott reformpedagógiai kategóriákba. Summerhillhez és Neill koncepciójához való viszonyában Fóti Péterrel ellentétben megfigyelhető az objektivitás és a kritikus szemléletmód. Elismerve az iskola és Neill felfogásának pozitívumait hangsúlyozza, hogy „nem lehet teljes egészében az iskola megreformálására használni”, rávilágít elszigeteltségére és kivitelezésének kényszerítő erejére”, azaz, hogy bentlakásos intézményként működik. Neill Majzik szerint tanulással kapcsolatos felfogását nézve „szélsőségekbe téved” abban, hogy bizonyos elvárható tudásanyagot, a tankönyveket és a tanórákat elveti. (Majzik 1997:17) A tanulmány során a szerző szembeállítja a hagyományos pedagógia célkitűzéseit, azaz a „gyerekek megjavítását célzó pedagógiát” - ami feltételezi, hogy a gyermek rossz, tehát meg kell javítani - Neill a gyermek eredendő jóságába vetett hitével. Neill pedagógiáját a hagyománnyal való radikális szembefordulásként értelmezi, és az eredményezi elszigetelődését is, amely „pedagógiai sziget-lét”-hez vezetett (Majzik 1997:17).

Bruno Bettelheim: Summerhill: Pro és kontra

Bár nem magyar szerzőtől, de magyar nyelven is olvasható Bruno Bettelheim *Summerhill: Pro és kontra* c. 1973-ban megjelent tanulmánya a Pedagógiák az ezredfordulón c. szöveggyűjteményben. Bettelheim reflektálva Neill munkásságára, nevelési elveire és iskolájára kiemeli azt a tényt, hogy sokan félreértik Neill gondolatait, illetve nem megfelelően alkalmazzák tanításait. Ennek okát pedig Neill műveit olvasók perkoncepciójában, illetve nézeteikben látja, amelyek segítségével az olvasottakat értelmezik.

A tanulmányban Bettelheim elfogadja Neill átfogó nevelési koncepcióját, azonban néhány ponton kritizálja: „magyarázata pontatlan és naiv, elméleti kérdések elől kitér a nevelés nagy klinikusa” és felhívja az olvasók figyelmét arra, hogy Neill „tanításait rugalmasan kell alkalmazni, mivel ha szó szerint vesszük, bolondot csinálunk belőle”. Az iskola működésének sikerességét is személyfüggőnek tartja, mivel szerinte „Summerhill nem más, mint saját (Neill – a szerző megjegyzése) személyiségének kiterjesztése”. Feltételezi továbbá, hogy ha Neill nevelési módszerét egy „kisebb formátumú ember” próbálná meg alkalmazni, az nem vezetne sikerre, hanem „zűrzavar lesz a következménye”. Bettelheim ezt a feltevését azzal indokolja, hogy Neill-nek jelentős hiányosságai voltak a pszichoanalízist illetően, amelyet azonban ellensúlyozni tudott a belőle fakadó gyermek iránti tiszteletével. (Bettelheim 1998:99–103)

Nem ért egyet Neill szexualitással kapcsolatos nézeteivel sem, ugyanis véleménye szerint nem az elfojtott szexualitás, a maszturbáció tiltása és az ebből eredő büntudat az erőszak és az agresszió okozója. (Bettelheim 1998:106)

A summerhill-i iskola a magyar nyelvű sajtóban

Benda Judit: Ahol a szabadság nem utópia

Benda Judit: *Ahol a szabadság nem utópia* című cikke a Népszava 2007. szeptember 1-i számában jelent meg a szeptemberi tanévkezdéssel kapcsolatban. Summerhillről idillikus, pozitív képet fest az olvasó számára: „A Summerhill iskola valószínűleg a világ legvidámabb iskolája,” ahol nem kötelező órára járni, helyette lehet játszani vagy érdekes foglalkozáson részt venni, a gyerekek szabadon dönthetnek, stb. Nem csak a hagyományos iskolához viszonyítva emeli ki az iskola fő jellegzetességét, tehát a hagyományos értelemben vett tanulással szemben a szabadon választott tevékenységeken keresztül tanulás fontosságának hangsúlyozását, hanem a többi alternatív iskolával is szembeállítja, amely szerint azok csak „megédesítik a keserű pirulát, amit a tanulás jelent, például játszva tanulnak, ám a hangsúly még mindig a tanuláson van, ha tetszik, ha nem.”

Az iskola egyetlen negatívumának azt tartja, hogy mivel magánintézmény és tandíjat kell fizetni, ezért csak a tehetősebb családok gyermekei „részesülhetnek az utópiában.” (Benda 2007)

Neill pedagógiai koncepciójának és summerhill-i iskolájának recepciója a német nyelvű neveléstudományi szakirodalomban és sajtóban

Neill pedagógiai koncepciója és iskolája sokkal nagyobb mértékben képezi az érdeklődés tárgyát Németországban, mint Magyarországon. Elsődlegesen az országos lapokban és folyóiratokban kapott nagyobb publicitást az iskola megszokottól merőben eltérő gyakorlata és ennek hatásai.

Doreen Hunger: Sexualpädagogik in Summerhill (Szexuálpedagógia Summerhillben)

Doreen Hunger: *Sexualpädagogik in Summerhill* c. 2004-ben megjelent tanulmányában Neill nevelési koncepciójának kifejezetten a szexualitást érintő kérdéseivel foglalkozik, és a szexualitás tabu mentes kezelése körül kialakult félreértelmezések és félreértések tisztázására vállalkozott. A summerhill-i antiautoriter nevelés alapelveinek rövid bemutatása után olyan kérdéseket tárgyal tanulmányában, mint Neill szexualitással, ezen belül is a gyermekkor szexualitással kapcsolatos elképzelései összevetve Sigmund Freud a gyermekkor pszichoszexuális fejlődéséről alkotott nézeteivel, az önkielégítés a szexuális felvilágosítás kezelése Summerhillben, a meztelenség, a terhesség, a terhesség-megszakítás és a homoszexualitás kérdései. (Hunger 2004: 1–3)

Summerhill tanfelügyeleti vizsgálatának visszhangja a német sajtóban

A magyar nyelven megjelent írások és a német nyelvű újságcikkek között az a leginkább szembeötlő eltérés, hogy Magyarországon nem váltott ki semmilyen visszhangot a summerhill-i iskolát érintő többszöri tanfelügyeleti vizsgálat, míg a német nyelvű sajtóban jelentős érdeklődésre talált. A megjelent újságcikkek is ennek megfelelően az iskola tanfelügyeleti vizsgálatának és a körülöttük kialakult botrányok idején jelentek meg több jelentős folyóiratban Németországban.

Angliában a részletes központi tanterv végrehajtásának ellenőrzésére hozták létre az Office for Standard in Education-t (OFSTED). Ez egy az államtól független egykori tanárokból, illetve nem pedagógus hivatásúakból álló hivatal, ami a nem állami iskolák esetében (Angliában ezek állami támogatást nem kapnak) azt vizsgálták, hogy a gyerekek megfelelő bánásmódban részesülnek-e és megfelelő körülmények között tanulnak-e. Az oktatás filozófiai alapjainak és a nevelési módszereknek a megválasztását azonban az iskolákra bízta.

1990-től Summerhill kifejezetten felkeltette az OFSTED érdeklődését és majdnem évente végeztek tanfelügyeleti vizsgálatot. (Coiplet 2000). A tanfelügyelet már 1990-ben kifogásolta az épületek állapotát és az iskolában tanító tanárok felkészültségét. (Von wegen Anarchie In: Der Spiegel 1994)

Summerhillről 1994-ben lehetett számos német újságban olvasni (*Summerhill-Schule droht Schließung*. = Welt 1994. 02. 12.; *Summerhill droht Schließung*. = Frankfurter Rundschau – Deutschland-Ausgabe 1994. 02.12.; *Summerhill*. = Frankfurter Allgemeine Zeitung 1994. 02. 16.; *Von wegen Anarchie*. = Der Spiegel 1994. 02. 21.; *Der Schul-Legende Summerhill droht die Schließung*. dpa-Dienst für Kulturpolitik 1994.02.21.; stb.), amikor a tanfelügyelet a konzervatív oktatáspolitikai irányzat elvárásainak megfelelően (vissza kívántak térni a „jó öreg iskolához”) újabb vizsgálatot végzett Summerhillben. Jelentésében kifogásolta a szabadszájú beszédet, a diákok tanulmányi eredményeinek elmaradását az állami intézmények diákjaiétól, valamint, hogy a gyerekek túl sokat hiányoznak az órákról. (Von wegen Anarchie. = Der Spiegel, 1994) 1997-től a Blair-kormány ideje alatt is sorozatos ellenőrzéseket kapott az iskola, amely a sajtóban megjelent Summerhillről szóló cikkek számának növekedésén is érezhető. A tanfelügyelet vizsgálatainak eredményeként 1999-ben ultimátumot kapott az iskola. Kifogásolták, hogy a gyerekek összekeverik a semmittevést a személyes szabadság gyakorlásával, a tudásuk töredékes. Kritikájuk Summerhill alapvető filozófiája, a szabad óralátogatás ellen irányult. (Jammers 1999) Az OFSTED tanulmányok ajánlását követve elrendelték az iskola bezárását azzal az indokkal, hogy sem a nevelés sem az oktatás nem eredményes az iskolában. A bezárás megakadályozása érdekében az iskola jelenlegi igazgatója (Neill lánya, Zoë Readhead) a legfelsőbb bírósághoz fordult, ahol pert nyert. A döntés szerint a tanfelügyelet nem zárhatja be az iskolát és az eddigi törvénytellenesen gyakori vizsgálatokat is lecsökkentik a megszokott öt évenkénti ellenőrzésekre. (Coiplet 2000)

Summerhill a német nyelvű sajtó tükrében

A német nyelvű írások esetében is gyakran használt jelzők az iskolával és nevelési koncepciójával kapcsolatban a radikális, legradikálisabb, forradalmi, liberális, mint ahogy ez a magyar nyelvűekben is kimutatható volt. A Summerhilllel kapcsolatban Németországban megjelent újságcikkeket is két csoportra lehet osztani. Az írások nagyobb része, függetlenül, hogy melyik évben jelent meg, elragadtatással számol be az iskolai életéről és a gyerekekről, mintegy idillikus és harmonikus képet festve Summerhillről. Az ebben az időszakban 1994-től napjainkig megjelent mintegy 30 cikkből kettőt érdemes kiemelni.

A Der Spiegel 1998. november 16-i számában „Die Freiheit ist das Beste” (*A szabadság a legjobb*) címmel megjelent írás kitűnik a többi közül azzal, hogy lehangoló és negatív képet mutat az intézményről: az iskola épülete „lelakott barakk”, „a gyerekek slamposak, sápadtak, unatkoznak és nem tudnak mit kezdeni magukkal”. A tanárok „fele annyit keresnek, mint más iskolában tanító kollégáik, az üres tanterem, vagy az egyetlen egy tanulónak tartott tanóra frusztrálja őket, lakókocsikban laknak”. A diákok teljesítményszintje alacsony, felnőttként nem építenek karriert, hanem valamilyen kreatív munkát végeznek. Az önkormányzat működését is ironikus hangnemben mutatja be, ahol a „a kiszabott büntetés paprikavágás a konyhában jó időben”. (Zuber 1998)

Szintén a Der Spiegel folyóiratban jelent meg egy a summerhill-i iskolát az eddigieknél sokkal árnyaltabban bemutató írás 2007. május 7-én. Mind a pozitív mind pedig a negatív oldalról képet kap az olvasó és a cikk írója kitér az iskola körüli tanfelügyeleti botrányokra és a perre is. Az iskolába látogató szülő szemével látta Summerhill-t és teljes egészében

a szülőre, olvasóra bízva, hogy milyen véleményt alakít ki maga számára nézetei és eddigi tapasztalatai alapján. Az iskola nevelési elveinek és gyakorlatának megítélése pedig teljes mértékben az egyéntől függ, attól, hogy milyen szempontból vizsgálja, mit vár el az oktatótól és az iskolától, mit értelmez oktatásként. (Ehlers 2007)

Összegzés

A magyar és a német nyelvű szakirodalomban és sajtóban megjelent írásoknak az egyik közös jellemzője a radikális, forradalmi, legradikálisabb, liberális jelzők használata Neill nevelési koncepciójával és summerhill-i iskolájával kapcsolatban. További közös vonás, hogy a Summerhillt és az ottani tevékenységet pozitívan bemutató írások dominálnak, és azokban a tudományos igényű munkákban, ahol kritikus szemléletmóddal tárgyalják Neill nézeteit és iskoláját kiemelik és elismerik annak pozitív eredményeit és vonásait.

Az eltérés, hogy magyar nyelven Fóti Péter egyetlen egy mondatos Summerhill-perre történő utalásának kivételével egyetlen írásban sem található az iskolát érintő folyamatos tanfelügyeleti vizsgálat, a bezárása, illetve az azt megakadályozó bírósági per. Sem a magyar, sem pedig a német nyelvű írásokban (kivételek Doreen Hunger: *Sexualpädagogik in Summerhill* c. írása) nem kerülnek említésre Neill gyermekkori szexualitással kapcsolatos nézetei.

A továbbiakban érdemes vizsgálni, hogy a pedagógusok hogyan viszonyulnak egy olyan reformpedagógiai koncepcióhoz, amellyel kapcsolatban negatív megnyilvánulások, támadások merülnek fel, illetve amelyik koncepciója olyan elemeket tartalmaz (pl. tabumentes szexuális nevelés, gyermek-felnőtt teljes mértékű egyenjogúsága, a nem kötelező oktatás), amellyel az azonosulás feltételezhetően nehéz a keresztény-európai kultúrában élők számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bettelheim, Bruno (1998): Summerhill: Pro és kontra. In: Pukánszky Béla és Zsolnai Anikó (szerk.): *Pedagógia az ezredfordulón*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, p. 99–110.
- Benda Judit (2007): Ahol a szabadság nem utópia. = *Népszava*, 2007. 09. 01.
- Coiplet, Sylvaan (2000): Summerhill gewinnt Gerichtsverfahren. In: *Dreigliederung* 2000.03.23. www.dreigliederung.de/news/00032300.html Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.
- Ehlers, Fiona (2007): Die Weltverbesserungsanstalt. = *Der Spiegel*, 2007. 05. 07. <http://www.spiegel.de/spiegel/0,1518,481792,00.html> Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.
- Fóti Péter: Névjegy. <http://tt.aula.info.hu/issue.php?person=26> Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.
- Fóti Péter (2005): Summerhill és A.S. Neill – Kossuth Rádió: Iskolapélda 2005. január <http://www.foti-peter.hu/publikaciok.html> Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.
- Fóti Péter (2005/2006): Tanítás és tanulás – Tani-tani 2005/2006 3. szám p. 28-37. <http://www.foti-peter.hu/publikaciok.html> Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.
- Fóti Péter (2006): Roxfort vagy Summerhill – „Másmilyen iskolák” – *Fordulópont*, 2006/3. p. 15-42. <http://www.foti-peter.hu/publikaciok.html> Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.
- Hunger, Doreen (2004): *Sexualpädagogik in Summerhill*. Grin Verlag, 2004. p. 1–3.
- Jammers, Judit (1999): Alle sollen wie alle sein. = *Berliner Zeitung*, 1999. 06. 04. <http://www.berliner-line.de/berlinerzeitung/archiv/.bin/dumpf.fcgi/1999/0604/feuilleton> Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.
- Majzik Valéria (1997): Summerhill – Mit kezdünk vele? = *Iskolakultúra* 1997/1. p. 17–20
- Von wegen Anarchie. = *Der Spiegel*, 1994. 02. 21. <http://wissen.spiegel.de/wissen/dokument-druck.html?id=13684636&top=SPIEGEL> Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.
- Zuber (1998), Helene: „Die Freiheit ist das Beste. In: *Der Spiegel* 1998.11.16. <http://wissen.spiegel.de/wissen/dokument-druck.html?id=13684636&top=SPIEGEL> Utolsó hozzáférés: 2007. november 10.

Kós Károly Pápán

Legkedvesebb íróim egyike Kós Károly.

Kora gyermekkorom kedves emlékei közé tartoznak azok a meghitt órák, amikor Édesapám¹ könyvtárában nézegethettem régi könyveket; remekbe szabott díszalbumokat, lexikonokat, illusztrált regényeket. Aztán – miután megtanultam olvasni – egyre-másra kerültek elő olyan verseskötetek, regények, amelyek tartalmára a mai napig pontosan emlékezem és biztos vagyok abban, hogy meghatározó szerepet játszottak hétköznapi életem alakulásában is.

Édesapámat tizenkétévesen örökre elveszítettem, de a könyvei továbbra is velünk éltek.

Apám könyvtárának egy nagyobb, meghatározó egységét képezték az Erdélyi Szépmíves Céh kiadványai, amelyekből a mai napig szeretettel őrzök mintegy félszáz kötetet. Szinte valamennyit elolvastam még általános iskolás korom végéig, így ismertem, szerettem meg Erdélyt, az ott élőket. Így lett kedves íróm, költőm – többek között – Tamási Áron, Dsida Jenő, Nyíró József, Szemlér Ferenc, Makkai Sándor, Wass Albert és természetesen Kós Károly.

Szent István királyról „Az országépítő” c. regénye² alapján alkottam képet először – így él bennem máig.

Aztán fokozatosan megismertem, megszerettem Kós Károlyt, mint kitűnő néprajzost, balladairót, illusztrátort és könyvszerkesztőt is. Életem újabb szakaszában egyre meghatározóbb lett e nagyszerű ember, mint építész. Olyannyira, hogy már folyamatosan gyűjtöttem köteteket, olvastam újabb írásait, a róla szólókat is, látogattam kiállításait, követtem életútját.

Bár személyesen soha nem találkoztunk, megsirattam 1977 augusztusában, amikor halálhíreről értesültem. Tudtam, hogy vele a XX. század egyik legnagyobb polihisztorát vesztette el a magyarság. Azóta, ha Kolozsvárt járok, legalább néhány percre elzarándokolok sírjához a Házsongárdi temetőbe.

Néhány éve – amikor egykori otthonomban Édesapám megporosodott kéziratait rendeztettem, egy kisméretű, megsárgult henger-tokra bukkantam – ebben pedig az Erdélyi Szépmíves Céh díszoklevelére (1934), amelyet apai nagyapám nevére állítottak ki és három nagyszerű író: gróf Bánffy Miklós, Kemény János és Kós Károly írtak alá.³ Aztán előkerült az „Az Erdélyi Helikon magyarországi barátainak Aranykönyve” ESZC, Kolozsvár, 1937⁴ is (sajnos a háború okozta sebeket magán hordozva), amelyben neve is szerepel a korabeli huszonnyolcezer magyarországi előfizetőjével együtt. Így tudtam meg, hogy ezek a kötetek már nagyapám hagyatéka útján kerültek apám könyvei közé!

A történethez tartozik, hogy néhány éve jobban megismertem az Erdélyi Szépmíves Céh és az Erdélyi Helikon megalakulásának, kibontakozásának és eredményességének folyamatát, ami példamutató lehetne a mai magyar kulturális élet fellendítéséhez is.